

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ КЛАСТЕРНОГО АНАЛІЗУ В РЕЙТИНГОВІЙ ОЦІНЦІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Робота присвячена методиці відбору показників для оцінки конкурентоспроможності регіону, що проводиться на основі багатofакторного кореляційно-регресійного аналізу з використанням лінійної моделі регресії для виділення певних груп взаємопов'язаних вихідних факторів, за рахунок яких на підприємствах регіону, об'єднаних в кластери, досягаються високі показники.

Ключові слова: кластерний аналіз, рейтингова оцінка, конкурентоспроможність національної економіки.

Постановка проблеми. Складна та напружена соціально-економічна ситуація, що склалася наразі в окремих регіонах України, у першу чергу пов'язана з проблемами управлінського характеру у національній економіці. Стримати негативні тенденції можна лише за наявності стратегії оновлення управлінських взаємодій на рівні окремого регіону. Це дозволить забезпечити конкурентоспроможність регіонів.

Постановка завдання. «Регіон – це територіальне утворення, яке сформоване в законодавчому порядку на рівні, що є безпосередньо нижчим після загальнодержавного, і яке наділене... самоврядуванням» [1]. Незважаючи на останні зміни, які відбуваються на державному рівні по збільшенню повноважень регіонів, Україна залишається високоцентралізованою державою. Тому регіони фактично відсторонені від участі у формуванні своєї конкурентоспроможності та продуктивного використання свого потенціалу. З огляду на це актуальним є питання моделювання конкурентоспроможності регіонів шляхом оцінювання їх економічного потенціалу для вироблення ефективної державної стратегії у цьому напрямку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Методологічна складність оцінки конкурентоспроможності регіону обумовлена двома взаємопов'язаними аспектами: по-перше, нерозробленістю категорії «конкурентоспроможність регіону», по-друге, реальною можливістю використання інструментарію оцінки конкурентоспроможності підприємства стосовно до регіону [4].

Ряд вітчизняних економістів розглядають конкурентоспроможність регіону з точки зору здатності територій перемагати в конкурентній боротьбі на основі здатності використовувати конкурентні переваги.

Так, К. Перський під конкурентоспроможністю стосовно регіону розуміє здатність регіонів досягати успіху в економічному суперництві з іншими регіонами [5].

М. Гельвановский, І. Трофимова, В. Жуковська характеризують конкурентоспроможність як «володіння властивостями, що створюють переваги для господарюючого суб'єкта здобути перемогу в економічному змаганні» [2, с. 18].

У даних визначеннях розкривається загальний характер конкурентоспроможності. Однак в цих трактуваннях не вказуються цільові установки конкурентоспроможності. У цьому сенсі більш точним є поняття, запропоноване Г.Я. Беляковою, що базується на визначеннях класиків конкурентоспроможності країн: «конкурентоспроможність регіональної економіки – це здатність реалізувати основне цільове завдання її функціонування – сталий соціально-економічний розвиток регіону з забезпеченням високої якості життя його населення» [1].

Останнім часом з'явилися роботи, які б поєднували два аспекти конкурентоспроможності регіонів: перший з них характеризує здатність регіону максимально задовольняти потреби населення, а другий – володіння і реалізацію регіоном конкурентних переваг в порівнянні з іншими регіонами. При цьому під конкурентоспроможністю розуміється «здатність соціально-економічної системи стабільно функціонувати в умовах відкритого ринкового простору і забезпечувати при цьому населенню високу і постійно зростаючу якість життя на основі ефективного використання власного потенціалу, наявних переваг, зовнішніх зв'язків та ринкової кон'юнктури» [3, с. 94 – 95].

Після попереднього аналізу вихідної сукупності і визначення кількості об'єктів постає запитання про вибір факторів для включення їх в регресивну модель конкурентоспроможності в якості змінних. Необхідно виділити певні групи взаємопов'язаних вихідних даних, щоб дані з однієї групи були сильно корельовані між собою, а з різних – слабо. Для цього пропонується використовувати алгоритм кластерного аналізу, заснований на матриці парних коефіцієнтів кореляції вихідних показників [6].

В якості алгоритму кластерного аналізу пропонується використовувати один з так званих агломеративних ієрархічних алгоритмів. Всі алгоритми цього класу виходять з матриці відстаней (відмінностей) між об'єктами, які групуються, кожен з яких спочатку розглядається як окремий кластер. Далі на кожному кроці відбувається об'єднання двох найближчих кластерів і відповідно перетворюється матриця відстаней: з неї виключається відстань до кожного з об'єднаних кластерів і додаються відстані між знову отриманим кластером і всіма іншими. Робота алгоритму закінчується, коли елементи будуть об'єднані в один кластер.

Далі за допомогою кластерного аналізу виділяються типові групи підприємств за показниками їх конкурентоспроможності. Встановлена класифікація має велике значення, оскільки місце підприємства в ряду аналогічних виробництв визначається за комплексом показників, що характеризують їх конкурентоспроможність.

Для оцінки якості життя пропонується використовувати наступні блоки показників, що характеризують рівень і умови життя населення:

- 1) показники, що характеризують обсяг споживання населення;

2) показники, що характеризують умови життя населення (забезпеченість населення споживчими благами, екологічне благополуччя регіону, соціально-економічна безпека);

3) показники, що характеризують рух грошових коштів та соціальну диференціацію населення;

4) фінансове благополуччя населення;

5) непрямі показники (міграційний приріст населення, очікувана тривалість життя).

Таким чином, в результаті багатофакторного кореляційно-регресійного аналізу, проведеного на базі статистичних даних регіонів, були відібрані такі статистично значущі показники (табл. 1).

Таблиця 1

Система показників для інтегральної оцінки конкурентоспроможності регіонів [6]

Показники, одиниці виміру	
1	2
1. Здатність регіонів виробляти товари і послуги в умовах конкуренції з іншими регіонами.	<ul style="list-style-type: none"> y1 – ВВП на душу населення, тис. грн. / люд. x1 – продуктивність праці, тис. грн. / люд. x2 – індекс фізичного об'єму ВВП, % x4 – об'єм с/г продукції, тис.грн. /люд. x8 – рівень зносу основних фондів, % x10 – відношення експорту до ВВП, % x11 – фондвіддача, % x15 – частка зайнятих в науці в загальній чисельності населення, % x16 – частка інноваційно-активних підприємств, в загальній кількості підприємств, % x19 – відношення кредиторської заборгованості до обсягу ВРП, % x22 – питома вага збиткових підприємств, %
2. Здатність регіонів задовольняти потреби населення.	<ul style="list-style-type: none"> X2 – площа житла, яка припадає на одну людину, кв. м. / люд. X3 – чисельність лікарів на 10000 населення, осіб X6 – питома вага використання токсичних відходів, % X8 – частка населення регіону з доходами нижче величини прожиткового мінімуму, % X9 – співвідношення середньомісячної нарахованої заробітної плати до величини прожиткового мінімуму, % X11 – середній розмір вкладу в ощадному банку щодо величини прожиткового мінімуму, % X12 – фактичне кінцеве споживання домашніх господарств, млн. грн. X13 – індекс споживчих цін, % У2 – очікувана тривалість життя, років

Для розрахунку інтегрального показника конкурентоспроможності регіону пропонується використовувати наступну формулу:

$$Q_j = 100 \sum_{i=1}^{11} \frac{U_{ij}^{\Pi}}{U_{cp}^{\Pi}} + 100 \sum_{l=1}^9 \frac{U_{ij}^k}{U_{cp}^k}, \quad (1)$$

де Q_j – інтегральний показник конкурентоспроможності j -го регіону;
 U_{ij}^{Π} - значення i -го показника j -го регіону, що характеризує здатність регіону виробляти товари і послуги в умовах конкуренції;
 U_{cp}^{Π} - середньоукраїнське значення показників здатності регіонів виробляти товари і послуги;
 U_{ij}^k - значення i -го показника j -го регіону, що характеризує якість життя населення;
 U_{cp}^k - середньоукраїнське значення показників якості життя населення.

Використання даної моделі формалізованого запису інтегрального показника оцінки рівня конкурентоспроможності регіону є методично правомірним, оскільки дозволяє отримати достовірні відомості про варіації показників за рахунок прямого підсумовування значень кожного показника в розрізі виділених блоків конкурентоспроможності регіонів, пронормувати по відношенню до відповідних по Україні середніх величин. Далі на основі отриманого інтегрального показника конкурентоспроможності суб'єкту дослідження присвоюється ранг.

Висновки з проведеного дослідження. Відповідно до сучасних тенденцій управлінського впливу на розвиток регіонів необхідно забезпечити мінімальне втручання держави у формування конкурентоспроможності окремих географічних елементів національної економіки. При цьому, слід забезпечити всебічний розвиток суспільства та накопичення інноваційних знань. Окремий регіон є сполучною ланкою між окремим локальним суб'єктом економіки та національним рівнем.

Література:

1. Асамблея Європейських регіонів. Декларація щодо регіоналізму в Європі. 1996. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://constituanta.blogspot.com/2013/03/1996.html>
2. Забезпечення конкурентоспроможності регіонів у контексті активізації економічного розвитку / О.Ю. Бобровська, Т.О. Савостенко, І.Е. Польська [та ін.]; за заг. ред. О.Ю. Бобровської. – Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2013. – 48 с.
3. Інструменти регіонального розвитку в Україні : навч. посіб./ О.В. Берданова та ін.; за ред. В. М. Вакуленка, О.В. Берданової. — К.: НАДУ, 2013. — 286 с.

4. Козлова Л.В. Місцеве самоврядування як фактор соціально-економічного розвитку регіону [Текст] / Л.В.Козлова // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 8. – С. 231-237.

5. Круш П.В. Національна економіка: регіональний та муніципальний рівень [Текст] : підручник / П.В. Круш, О.О. Кожемяченко. – К. : Центр учб. л-ри, 2011. – 320 с.

6. Регіональна економіка: Навч. посібн. I вид. / Г.М. Завадських. – Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. – 556 с.

7. World Competitiveness Yearbook 2009. IMD [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.imd.ch/research/publications/wcy/index.cfm>

УДК 316.344.23

Прокопович С.В.

к.е.н., доцент

Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця

ПОКАЗНИКИ ОЦІНКИ РІВНЯ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ОПТИМІЗАЦІЇ

У статті визначено поняття показника рівня життя населення, досліджено систему критеріїв розрахунку даного показника, проаналізовано сучасний стан рівня життя населення України.

***Ключові слова:** рівень життя населення, системи розрахунку, умови життя, якість життя.*

Постановка проблеми. Основним показником, який вимірює ефективність функціонування національної економіки, є рівень життя населення та забезпечення його розвитку. Базова складова рівня життя населення – це матеріальний добробут громадян країни. На сьогоднішній день досить актуальним є питання, пов'язані з державною політикою підвищення доходів населення та рівня життя.

Постановка завдання. Показник рівня життя населення сам по собі досить умовний і має декілька систем розрахунку. Отже, для розуміння кількісного значення рівня життя населення актуальним є вивчення та аналіз різних систем розрахунку показника рівня життя населення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Показник рівня життя населення – це складна соціально-економічна категорія, яка характеризує забезпеченість життя, діяльності та всебічного розвитку суспільства країни. Він є вираженням сукупності умов та відносин соціального характеру, та характеризує всі сторони існування суспільства – життя, праця, побут, а також інтелектуально-культурний розвиток, рівень його (суспільства) свободи та правової захищеності [4].

Даний показник – один із найбільш важливих результуючих факторів та соціальних категорій, які формуються за рахунок взаємодії всіх суб'єктів